

ULİSA

Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR (ULİSA) ENSTİTÜSÜ

ULİSA DEPREM VE İNSANİ YARDIM ÇALIŞTAYI

Durum Tespiti ve Öneriler

15 Şubat 2023 Çarşamba
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
15 Temmuz Şehitleri Yerleşkesi

EKONOMİ ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU

Mart 2023
ANKARA

Ekonomi Çalışma Grubu Katılımcıları

Doç. Dr. Ali POLAT

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Çalışma Grubu Başkanı

Doç. Dr. İbrahim DEMİR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk TEKDOĞAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nergis DAMA

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

8

EKONOMİ ÇALIŞMA GRUBU

1. Durum Tespiti

Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis ve Malatya illerinde toplam 35.418 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 105,505 vatandaşımız yaralanmıştır¹. 195.962 afetzede, bölgeden diğer illere tahliye edilmiştir.

Yapılan bazı tahminler göçük altında kalan 90-100 bin kişinin bulunabileceğine işaret etmektedir². Elde edilen veriler bağlamında, ölü/yaralı oranının yüzde 33 olduğu görülmektedir. Ancak depremin 10. günü itibariyle enkaz altında kalan vatandaşlarımız açısından bu oranın aynı kalma ihtimali mümkün görülmemektedir. Yani izleyen süreçte ölüm sayılarında artış yaşanma ihtimali bulunmaktadır.

Veriler tam olarak ortaya çıkmamış olmakla birlikte, enkaz kaldırma çalışmalarının henüz başlamış olması, kayıpların tespit edilememesi, yaralıları içinde ağır yaralıların bulunması ve ölüm sayısını artması gibi birçok faktöre bağlı olarak ölüm sayısının 50-75 bin olabileceğini söyleyebiliriz.

Depremden etkilenen illerimizin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'dan (GSYİH) aldıkları pay (2021) itibariyle Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Depremden Etkilenen İller ve Bazı Değişkenler

	GSYİH Payı (2021)	Nüfus Oranı (2022)
Adana	1,95%	2,67%
Adıyaman	0,32%	0,74%
Diyarbakır	0,86%	2,12%
Gaziantep	2,05%	2,53%
Hatay	1,40%	1,98%
Kahramanmaraş	0,87%	1,38%
Kilis	0,10%	0,17%
Malatya	0,54%	0,95%
Osmaniye	0,43%	0,66%
Şanlıurfa	0,79%	2,54%
	9,31%	15,74%

¹<https://www.haberturk.com/deprem-olu-ve-yarali-sayisi-son-dakika-10-ili-vuran-kahramanmaraş-depreminde-kac-kisi-oldu-kac-kisi-yaralandi-ve-kac-bina-yikildi-3565770/3>

² <https://www.korkusuzkocaeli.com/ahmet-ercandan-canli-yayinda-kahreden-tahmin/>

Toplam GSYİH katkısı olarak deprem bölgesinin (Adana hariç yüzde 7,36) yüzde 9,31 olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde deprem bölgesi toplam nüfusunun ülke nüfusuna oranının yüzde 15,74 (Adana hariç yüzde 13,07) olduğu görülmektedir.

Her ne kadar projeksiyonlar için yeterli veri bulunmasa da minimum düzeyde birtakım değerlendirmeler yapmak mümkün gözükmemektedir.

Marmara depreminin toplam maliyetine ilişkin 15-19 milyar USD, 12-17 milyar USD gibi tahminler bulunmaktadır (DPT, Dünya Bankası, TÜSİAD). O dönemde 254 milyar dolarlık GSYH'nin yaklaşık olarak yüzde 5,9'luk bir kısmını oluşturmaktadır. Aynı orandan hareketle, 2021 yılı itibarıyla 819 milyar dolar olan GSYH'nin yüzde 5,9'una göre bakıldığında, faturanın 50-60 milyar dolara çıkacağını öngörebiliriz³.

Durum tespiti için sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ve politika önerilerinin de sağlıklı olabilmesi için;

- **Maliyet analizi** hızlı ve çok boyutlu olarak yapılması gerekmektedir.
- **Yardım ve finansman ihtiyacı** konularında da net rakamlar yine durum tespitine bağlı olmaktadır.
- **Üretim kaybı**, kısa dönemde **bölgeden ayrılan know-how, fabrika ve ekipmanların zarar görmesi** nedeniyle azalan kapasiteye bağlı olarak şekillenecektir.
- **İstihdam kapasitesi kaybı** ölümler sebebi ile kalıcı, göçler sebebi ile geçici olmak üzere iki boyutlu olarak ele alınmalıdır.

Yukarıda sayılan tespitlerdeki değişimlerin muhtemel oluşturacağı riskler şu şekilde olacaktır.

- Kamu harcamalarındaki artış hem enflasyonu hem bütçe dinamiklerini olumsuz etkileyecektir.
- İstihdamdaki kayma sebebi ile konut sektörü, kira ve konut satın alma üzerinde ciddi fiyat baskısı oluşturacaktır. Konut arzındaki daralma bu afet sebebiyle daha da sorunlu bir alan oluşturacaktır.
- İstanbul'da yaşanan konut sorunu ve aşırı maliyetler sebebi ile İstanbul'dan Anadolu'daki illere dönüşü teşvik edici iktisat politikaları belirlenmelidir.
- Bankacılık sisteminde teminat yapısı bozulduğu için ve bölge halkı için teminat gösterilecek duran varlıkların değerinde azalma olduğu için normal şartlar altında olabilecek kredilendirme, teminatlandırma mekanizmaları çalışmayacak, bu sebeple özel finansman yöntemleri oluşturulması gerekecektir.

³ <https://www.haberturk.com/yazarlar/abdurrahman-yildirim-1018/3563557-depremin-ekonomik-faturasi-da-yuksek>

- Sigorta sektörünün tazmin etme sorumluluğundaki hasar, kayıp, sağlık ve yaşam sigortaları nedeniyle oluşan yük nedeniyle sektördeki şirketlerin mali yapısını bozulacaktır.

2. Acil, Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Çözüm Önerileri

Bu çalışma kapsamında;

Acil Öneriler: Haftalık ve aylık,

Kısa Vadeli Öneriler: İlk aydan birinci yıla kadar,

Orta Vadeli Öneriler: Birinci yıldan, beşinci yıla kadar,

Uzun Vadeli Öneriler: Beşinci yıldan onuncu yıla kadar olan süreyi kapsamaktadır.

Deprem ile ilgili araştırmalarda iktisadi olarak sorunların **vadesine** göre ele alınması bir gereklilik olmakla birlikte, ayrıca **mikro, makro ve mezzo** (mahalle, şehir) perspektifi ile de konular ele alınmalıdır.

Özel sektörün yapabileceği hususlar, kamunun özel sektörden talepleri detaylı ve net bir şekilde ortaya konulmalı,

Mevzuat bağlamında gerekli hususlar daha sonra sorun oluşturmayacak şekilde güncellenmeli, (Örneğin zamanaşımına uğrayan mevzuattaki 10 yıl sınırı ve bu alandaki genel düzenleme tekrar ele alınmalıdır. Deprem sebebi ile hesap sahiplerinin ölümü, mudilere ulaşamama vb. gibi sorunlar düşünüldüğünde hak kaybını engelleyecek yeni bir perspektif gerekmektedir.)

Sermaye Piyasası uygulamaları ve piyasa dinamikleri en az zararı sağlayacak şekilde dikkatle ele alınmalıdır.

2.1. Acil Öneriler

Ülkemizde temin edilebilecek mal ve hizmetler ülkemizden temin edilmeli, aynı dış yardımlar yerine özellikle nakit dış yardım hem uluslararası sivil toplum hem de diplomasi kanalı ile yürütülmelidir. Bu yumuşak güç unsurları devreye alınırken Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Eğitim Ateşelikleri ve Dini Ateşelikler şeffaf bir şekilde nakit yardım toplama hususunda stratejik bir perspektifle hareket etmelidir.

- Nakit yardım temin edilemeyen durumlarda yabancı ülkelerin konut stoku oluşturma, dayanıklı tüketim malları hibe etme, sermaye malları hibe etme, makine ve ekipman stokunda fayda sağlayıcı ilişkiler ve yeni çerçeveler ortaya çıkarılmalıdır.
- Türkiye'nin üye olduğu ekonomik iş birliği örgütlerinin de aktive edilmesi, kendi çalışma alanları ile ilgili özel kampanyalar yapılmalıdır.

Deprem bölgelerinde teminat gösterilecek sabit varlıklar azaldığı için çok radikal mevzuat değişiklikleri ile iktisadi faaliyetleri açacak, normalleşmeyi hızlandıracak önlemler alınmalıdır.

2.2. Kısa Vadeli Öneriler

- Kısa vadeli olarak alınan önlemlerin refleks olarak hızlı birtakım mekanizmalardan geçtiği görülmektedir. Bir yandan oldukça önemli psikolojik ve sosyolojik sonuçları olacak, pozitif bir uygulama iken diğer yandan tekrar analiz gerektirecek bir boyutu da bulunmaktadır.
- Depremzedelerin istihdamına yönelik olarak hem kamu kaynaklarının esnek bir şekilde iş alanı bulması hem de özel şirketlerin dengeli bir şekilde (**illere ve mesleklere göre profil çalışması yaparak**) istihdam imkanları oluşturması gerekmektedir.
- Depremden etkilenen vatandaşların sosyoekonomik ve demografik bilgilerinin belirlenerek il ve meslek profiline göre eşleştirilmesi önerilebilir.

2.3. Orta Vadeli Öneriler

- Deprem bölgesinde yıkılan ve ağır hasarlı konut ve işyerlerinin tekrar inşası sürecinde üretim ve istihdam planlamasının yapılması ve bu bölgelerde **istihdamı ve üretimi teşvik edecek programların devreye alınarak bölgenin göç vermesi yerine İstanbul gibi deprem tehdidi altındaki bölgelerden buralara göçün teşvik edilmesi** sağlanmalıdır.
- Bölgenin fiziksel ve coğrafi şartlarına göre ekonomik üretim faaliyetleri belirlenerek yapılaşma süreci yürütülmelidir. Tarımsal üretim açısından verimli olan arsalar yalnızca bu ekonomik faaliyet türü için kullanılmalı, yapılaşma sürecinde ise kat sınırı, malzeme kalitesi vb. kriterler sistemli bir şekilde uygulanmalıdır.
- **Acil Yardım Fonu** kurularak herhangi bir ekonomik ve sosyal sorunda ortaya çıkabilecek maliyete doğrudan müdahale gücü oluşturulmalıdır. Acil Yardım Fonu, SGK prim modelinde olduğu gibi çalışan, işveren ve devlet aktörleriyle oluşturulmalıdır. Acil Yardım Fonu'na kaynak sağlayacak diğer araçlar uluslararası organizasyonlar, spor ve kültür müsabakaları, bağışlar olabilir.
- Bölgeden diğer illere göç etmek zorunda kalan temel eğitim ve yükseköğretim kademesindeki öğrencilerin beşerî sermaye kaybının olmaması için okul, üniversite ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ile birlikte gerekli **burs ve desteklerin sağlanması** gerekmektedir. Bunun için mevcut durumda devam eden bağışların nicel miktarları ve tanımlayıcı özellikleri bir veri sistemine tanımlanmalıdır. Bu veri sistemine göre burs ve desteklerin eşlenmesi sağlanmalıdır. (Afetzedede eğitiminin finansmanı)

2.4. Uzun Vadeli Öneriler

- Temel konulardan birisi ve iktisadi sonuçları olan en önemli önleyici konu **deprem fay hatları üzerine inşaat** yapılmamasıdır. Ancak ülkemizde eski bina stoku ve mevcut fay hattından geçen yapılar da düşünüldüğünde **ülke ekonomisini güçlendirici uzun vadeli iyileştirmeler** de yapılması gerekmektedir.

- Ülkemizin bir takım yapısal sorunları bulunmaktadır. Cari açık, enflasyon, bunların bir anlamda kaynağı sayabileceğimiz tasarruf açığı gibi makro iktisadi unsurlarda kalıcı iyileştirilme gerekmektedir. Bu şekilde iktisadi kriz doğuracak ortamlarda bir tür güvence sağlayacaktır.
- Kayıt dışı ekonomi vergi kaybı başta olmak üzere birçok dolaylı etkiye sahip olması hasebiyle kalıcı bir şekilde engellenmelidir. Örneğin, kayıt dışı istihdam sebebi ile İstanbul'da nüfus yoğunluğu artmakta, nüfus artışı deprem riski çok yüksek olan bir bölgedeki potansiyel kaybı artıracak bir yığılmaya sebep olmaktadır.

2.5. Tartışılabilir Diğer Konular

İslam Ekonomisi bağlamında zekât, sadaka, karz-ı hasen fonları aslında Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından harekete geçirilen fonların büyük bir kısmını oluşturuyor. Buradaki potansiyel daha stratejik değerlendirilebilir.

Finansal Çevrim daha mikro bazlı tartışılmalı, birçok konu mevzuat ile bağlantılı ve mevzuat değişiklikleri diğer alt ve üst bağlantıları olan konular.

Bölge'nin ihracat ve ithalat kapasitesi de analiz edilmeli ve dış denge boyutu da düşünülmeli.

Masa bazlı çalışmalar daha spesifik halde ilgili kamu kurumları ile çalışılmalı.

Ayrıca farklı masalardan üyelerin olduğu gruplar üzerinden de bir çalışma yapılmalı. Örneğin psikolojisi düzgün olmayan bir birey muhtemelen istihdam edilebilir bir birey olmayacaktır.

Ya da hocamızın bahsettiği göç ve çocuk işçilik konusu da yine istihdam, kayıtlı çalışma ve kayıt dışı ekonomi ile ilgili.

İktisadi ve finansal akımlarda kesinti olduğunda ne tür sorunlar yaşanacağına ilişkin stres testleri oluşturulmalıdır.

Tam da bu aşamada İstanbul ve Marmara Bölgesi ile ilgili önlemlerin de yine aynı derecede önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) tanımına giren firma sayısı ülkemizde toplam firmaların yüzde 97'sini oluşturmaktadır. Bu firmaların risk ve işletme yönetimi kapasiteleri çok profesyonel olmamakta. KOBİ'lerin finansmanı veya KOSGEB faaliyetleri dışında KOBİ'lere yönelik daha farklı bir yaklaşım gerekiyor. KOBİ bakanlığı değil ama enstitü düzeyinde politika üretecek bir yaklaşım gerekmektedir.

Afet dönemlerinde bilgi işlem altyapıları ciddi kapasite sorunları yaşamakta. Afetlere yönelik ilgili kurumların aktif hale getirilebilecek ikinci bir web sayfası olmalı. Manidar bir not olarak; whatsapp ve twitter olmasa idi acaba arama-kurtarma faaliyetleri ne şekilde ilerlerdi?